

Yaşam Temelli Öğrenme ile Madde Bağımlılığı Hakkında Farkındalık Oluşturulma Çalışması

The Study of Creating of the Awareness about Substance Addiction through Context-Based Learning

Esra Özay Köse¹, Şeyda Gül², Bülent Keskin³

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada orta öğretim öğrencilerinde madde bağımlılığı konusunda farkındalık yaratılması amaçlanmıştır. Bu amaçla yaşam temelli öğrenmeye göre hazırlanmış dersi takip eden öğrenciler ile geleneksel öğrenmeye göre hazırlanmış dersi takip eden öğrencilerin madde bağımlılığı ile ilgili farkındalık düzeyleri arasındaki fark incelenmiştir. Aynı zamanda öğrencilerin madde bağımlılığı farkındalık puanlarının cinsiyet ve sınıf düzeylerine göre durumu değerlendirilmiştir.

Yöntem: Çalışma, Erzincan ilindeki bir lisenin biyoloji dersi kapsamında toplam 229 kişiden oluşan 9-12. sınıf öğrencileriyle yürütülmüştür. Yarı deneysel araştırma tasarımının kullanıldığı çalışmada, veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği (MBFÖ) kullanılmıştır. Verilerin analizinde, aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız örneklem t testi ve ANOVA testi kullanılmıştır.

Bulgular: Elde edilen bulgulara göre deney ve kontrol grubu öğrencilerinin farkındalık düzeyleri arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark görülmüştür. Madde bağımlılığı farkındalık düzeyleri arasında cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Sonuç: Elde edilen bulgular yaşam temelli öğrenme yaklaşımının öğrencilerin farkındalık düzeyleri üzerinde cinsiyet ve sınıf düzeyi farkı gözetmeksizin olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Yaşam temelli öğrenme, madde bağımlılığı, farkındalık, cinsiyet, sınıf düzeyi.

ABSTRACT

Objective: The aim of this study is to create awareness about substance addiction for secondary school students. For this aim, it was examined the difference between awareness levels about substance addiction of the students who attended the course prepared with context-based learning and the students who attended to the course with traditional method. It was also assessed the status of the students' awareness scores in terms of gender and grade.

Method: The study was carried out with total of 229 students who attended 9-12th grade from secondary school in Erzincan. In the study, it was used quasi-experimental research design, the data collection tool was Substance Addiction Awareness Scale (SAAS) developed by the researchers. The data were analyzed with mean score, standard deviation, independent sample t test and one way ANOVA.

Results: The findings indicated that there was a significant difference between the awareness levels of the students in experimental and control group in favor of experimental group. And also, there was no difference between the awareness levels of the students in terms of gender and grade.

Conclusions: The findings indicated that context based learning approach affected positively the students' awareness levels without gender and grade differences.

Key Words: Context-based learning, substance addiction, awareness, gender, grade.

¹ Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, K.K.Eğitim Fak., Biyoloji Eğitimi A.D.

² Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, K.K.Eğitim Fak., Biyoloji Eğitimi A.D.

³ Dr., Erzincan, Ertuğrulgazi Anadolu Lisesi

Address reprint requests to: Esra Özay Köse, Atatürk Üniversitesi, K.K.Eğitim Fak., Biyoloji Eğitimi A.D. Erzurum- TURKEY

E-mail address: fesraozay@atauni.edu.tr

Date of submission: May 28, 2016

Date of acceptance: July 24, 2016

GİRİŞ

Fen derslerinde konuların özünün değil bütün ayrıntılarının öğretilmeye çalışılması, yaşamdan çok uzakmış ya da ilişkisi yokmuş gibi işlenmesi, öğrencilerin konuları öğretildiği haliyle ezberleyip gereken durumlara uyarlayamaması, okulları bitince öğrendikleriyle ilişkilerinin biteceğini düşünmesi ve hayata bakış açılarının tek düze devam etmesi gibi pek çok problem; bilgilerin zor, yoğun, sıkıcı ve hayattan kopuk bir şekilde öğrenilmesine sebep olmaktadır (1). Fen eğitiminde ortaya çıkan sorunların tespiti ve çözümüne yönelik yaklaşımlardan en yenisi ve en çok kabul göreni ise bağlam/yaşam temelli öğrenme yaklaşımı (YTÖ) olarak görünmektedir.

YTÖ yaklaşımı, bir yöntem ya da teknik gibi sadece konunun işlenişine yön veren ilkeler içermemekte, tüm dersi öğeleri ile birlikte (merdivenin basamakları arasında ilişki kurarak) şekillendirecek ilkeler koymaktadır (2). Yaşam temelli derslerde öğrenciler tarafından bilgilerin anlaşılmasını sağlamak için iki özellik göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki yaklaşımın motivasyon yönüdür; eğer öğrenci çalıştığı şeyin ana fikrini görebiliyorsa içeriği kullanacak ve daha etkili öğrenebilecektir. İkincisi “derinden besleme” (drip fed) yaklaşımıyla ilişkilidir; ders içerisinde fikirlerin tekrardan farklı bakış açılarıyla değerlendirilmesi öğrencilere bilimsel fikirleri anlamalarını geliştirmek için daha fazla fırsat sunar (3). Bir başka ifadeyle, YTÖ, öğrencilerin günlük hayatta karşılaştıkları olayların bilimsel yüzünü bizzat etkinlikler yolu ile öğrenmelerine ve bu olaylarla fen dersleri arasında ilişki kurmalarına yoğunlaşmaktadır (4). İlişkiler konunun başlangıcında doğrudan kurulur ve bilimsel düşünceleri geliştirmek ve sunmak için bir başlangıç noktası olarak kullanılırlar (5). Bu anlamda, YTÖ uygulamaları biyoloji derslerinde etkili bir öğretimin sağlanmasında yararlı bir yöntem olarak düşünülebilir. Biyolojinin günlük yaşamla ilişkili olduğu konulardan biri madde bağımlılığı konusudur. Son zamanlarda, günlük yaşantımızda sıkça adını duymaya başladığımız madde bağımlılığı, Türkiye’de ve dünyada artış gösteren bir sorun haline gelmiştir. Madde bağımlılarının sayısı giderek artmakta ve yaş ortalamaları da düşmektedir (6). Gençleri madde bağımlılığı konusunda bilgilendirmek ve buna karşı farkındalık oluşturarak madde bağımlılığını önlemede okullar en uygun yerlerden biri olarak seçilebilir. Bununla beraber, biyoloji eğitimi ise vücudumuzu

tanıyıp sağlıklı yaşamının ve sağlığı bozan bağımlılık yapıcı maddelerin eğitiminin önemli bir parçasını oluşturur. Bu nedenle, özellikle ergenler arasında kullanımı yaygınlaşan bu tür maddelerin zararları, bunlardan korunma yolları ve alınacak tedbirler konusunda farkındalık yaratılmasında liselerde verilen biyoloji dersleri önem teşkil etmektedir.

Diğer taraftan öğrencilerin/ergenlerin madde bağımlılığına yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde bu çalışmaların önemli bir kısmının, öğrencilerin madde kullanımına yönelik genel eğilimlerinin veya tutumlarının saptanması ve mevcut durumunun ortaya konulması şeklinde yapılmış betimsel nitelikte olduğu görülmektedir (6, 7, 8, 9, 10). Dolayısıyla şu ana kadar ortaöğretim öğrencilerinin fen derslerinde madde kullanımına yönelik çalışmaların yok denecek kadar sınırlı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle fen derslerinde, özellikle madde bağımlılığı konusu ile yakından ilişkili biyoloji derslerinde, öğrencilerin bu konudaki farkındalıklarının ve bilgilerinin olumlu yönde geliştirilmesine katkı sağlayacak deneysel bir çalışmaya ihtiyaç olduğu söylenebilir. Bu ihtiyaçtan hareketle bu çalışmanın amacı yaşam temelli öğrenmeye göre hazırlanmış dersi takip eden öğrenciler ile geleneksel öğrenmeye göre hazırlanmış dersi takip eden öğrencilerin madde bağımlılığı ile ilgili farkındalık düzeyleri arasındaki farkı ortaya koymaktır. Aynı zamanda öğrencilerin madde bağımlılığı farkındalığı ile cinsiyet ve sınıf düzeyleri arasındaki ilişki de incelenmiştir.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Yaşam temelli öğrenmenin öğrencilerin başarıları üzerine etkisini görmek için araştırmada ön test/son test kontrol gruplu yarı deneysel araştırma deseni kullanılmıştır. Yarı deneysel desenler, özellikle eğitim alanındaki araştırmalarda, bütün değişkenlerin kontrol altında tutulmasının mümkün olmadığı durumlarda en çok kullanılan deneysel yöntemdir (11).

Evren ve Örneklem

Çalışmanın örneklemini, Erzincan ilindeki bir lisede biyoloji dersi kapsamında 9-12. Sınıfa devam eden toplam 229 öğrenci

oluşturmaktadır. Öğrencilerin cinsiyet ve sınıflara göre dağılımı Tablo 1’ de verilmiştir. Söz konusu sınıf düzeylerinin her birinden bir şube olmak şartıyla deney ve kontrol grupları rastgele atanmıştır. Her iki grupta uygulamalar, söz konusu okulda biyoloji öğretmeni olan çalışmanın araştırmacısı tarafından yürütülmüştür.

Tablo 1: Öğrencilerin Cinsiyet ve Sınıflara Göre Dağılımı

	Kız	Erkek	Toplam
9.sınıf	42	26	68
10. sınıf	38	29	67
11. sınıf	34	23	57
12. sınıf	22	15	37
Toplam	136	93	229

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği (MBFÖ) kullanılmıştır. Ölçeğin geliştirilmesi sürecindeki uygulamalar 2015-2016 eğitim-öğretim yılı güz yarısında yürütülmüş olup Erzurum ilindeki rastgele belirlenmiş bir ortaöğretim kurumunda öğrenim gören 131’i kız 99’u erkek toplam 230 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Ölçeğin deneme formu 45 maddeden oluşmaktadır. Yapılan madde analizinde, madde-toplam puan korelasyon değerleri 0.25’in altında olan 14 madde ölçekten çıkarılmıştır. Madde analizi sonrasında 31 maddeye indirilen ölçeğin faktör yapısı, açıklayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizleri (DFA) ile incelenmiştir. 31 madde üzerinden Varimax döndürme kullanılarak yapılan AFA sonucunda 7, 9, 22 ve 39. maddeler elenmiş ve sonuç olarak 27 maddeden oluşan 4 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. DFA sonucu da verilerle modelin uyumlu olduğunu göstermektedir. Birinci faktörde 9, ikinci faktörde 8, üçüncü faktörde 6 ve dördüncü faktörde ise 4 maddenin yer aldığı görülmüştür. Ölçeğin açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda belirlenen 27 maddenin, toplam varyansın %43.993’ ünü açıklayan dört alt faktörde toplandığı tespit

edilmiştir. 5’li Likert tipi şeklinde hazırlanan ölçeğin alt faktörleri, “Yardım ve hukuki düzenlemeler”, “Madde kullanımının belirtileri ve etkileri”, “Kişisel tutum ve görüşler” ve “Bağımlılığa neden olan faktörler” şeklinde adlandırılmıştır. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0.882 olarak hesaplanmıştır.

Çalışmanın Süreci

Hazırlanan ölçek uygulama öncesi her iki gruba ön test olarak uygulanmıştır. Sonrasında her iki gruba madde bağımlılığı konu içeriğine göre dersler anlatılmıştır. Deney grubunda dersler, konu içeriğine uygun yaşam temelli öğrenme yaklaşımına göre hazırlanan 12 adet yaşam temelli materyal kullanılarak toplam 6 ders saatinde işlenmiştir. Kontrol grubunda ise konu içeriği geleneksel öğretim yöntemine göre 4 ders saatinde işlenmiştir. Uygulama sonrası ölçme araçları her iki gruba son test olarak uygulanmıştır.

Veri Analizi

Çalışmanın bağımsız değişkeni öğretim yöntemi (yaşam temelli öğrenme etkinlikleri ile geleneksel yöntem) ile öğrencilerin cinsiyet ve sınıf düzeyleri; bağımlı değişkenleri ise madde bağımlılığı farkındalık düzeyidir. Verilerin analizinde, deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için aritmetik ortalama, standart sapma, bağımsız örneklem t testi ve ANCOVA kullanılmıştır. Deney ve kontrol grupları arasında cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından fark olup olmadığını belirlemek için ise bağımsız t testi kullanılmıştır. Bu testler için SPSS 18.0 programı kullanılmıştır. Farkındalık ölçeğinin puan ortalamalarına ait aralıkların belirlenmesinde Altunoğlu ve Atav (2005)’in çalışmasında belirtilen ölçütten yararlanılmıştır (12). Buna göre değerlendirmede kullanılan aralıklar şöyledir: 1.00-1.79 hiç katılmıyorum; 1.80-2.59 az katılıyorum; 2.60-3.39 orta derecede katılıyorum; 3.40-4.19 çok katılıyorum; 4.20-5.00 tamamen katılıyorum.

Araştırmanın Etik Yönleri

Atatürk Üniversitesi BAP ile desteklenen bu çalışmanın uygulanabilmesi için, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden etik kurul onayı; İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ise uygulama izni alınmıştır. Ayrıca öğrencilerden de sözlü onam alınmıştır.

BULGULAR

Yaşam temelli öğrenme yaklaşımının öğrencilerin madde bağımlılığı konusundaki farkındalıkları üzerine etkisine ait bulgular

Çalışmada, deney ve kontrol gruplarının farkındalıkölçeğineaitön-testveson-testortalamları ve standart sapmaları Tablo 2’de verilmiştir.

Çalışmada, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin ön test MBFÖ puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bağımsız örneklem t testi sonucunda gruplar arasında bir farklılık olduğu ($t=3.833$, $p<0.05$) ortaya çıkmıştır (Tablo 2). Ayrıca, her iki gruptaki öğrencilerin ölçekteki ifadelerle Altunoğlu ve Atav (2005)’in sınıflandırmasına göre çok katıldıkları belirlenmiştir (12). Öğrencilerin puanları son testler açısından incelendiğinde ise uygulama sonrasında deney grubu lehine daha fazla bir artış olduğu Tablo 2’den anlaşılmaktadır. Çalışmada deney ve kontrol grubu öğrencilerinin MBFÖ’ne ait ön test puanlarına göre denk olmaması nedeniyle, son test puanlarının karşılaştırılmasında kovaryans analizi (ANCOVA) yapılması uygun görülmüştür. Bununla beraber, analiz öncesinde verilerin kovaryans analizi (ANCOVA) yapmaya uygun olup olmadığının belirlemek için Kolmogorow Smirnov testi (Tablo 3), Levene testi de yapılmıştır.

Analiz sonuçları incelendiğinde, deney ve kontrol grubu öğrencilerinin MBFÖ’nden elde edilen verilerin normal dağılım göstermediği ($p<0.05$) görülmektedir. Alan yazın incelendiğinde, normallik sayıltısının eşit ve makul bir büyüklükteki ($N_i \geq 15$) gruplarda ihmal edilebileceği ve bu durumda varsayımın ihlali sonuçlar üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmayacağı ifade edilmektedir. Ayrıca, benzer durumun varyansların eşitliği için de söz konusu olmakla birlikte, bu noktada araştırmacının daha tutucu olması gerektiği önerilmektedir (13). Bu nedenle, çalışmada veriler normallik varsayımını karşılamasa da bu durumun çalışma bulgularını olumsuz yönde etkilemeyeceği düşüncesiyle analizlere devam edilmiştir. Çalışmada deney ve kontrol grubu öğrencilerinin MBFÖ’nden elde edilen verilerin varyanslarının homojenliği için yapılan Levene testi sonucunda ise verilerin homojen dağıldığı ortaya çıkmıştır ($F=3.573$, $p>0.05$).

Tablo 4’te görüldüğü üzere, ANCOVA analizi sonuçları öğrencilerin MBFÖ’nden elde ed-

ilen son test puanları açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu ($F(1,226)=14.167$, $p<0.05$), bununla beraber ön test puanlarının son test puanlarına önemli düzeyde etki yapmadığını göstermiştir ($F(1,226)=2.060$, $p>0.05$).

Madde Bağımlılığı farkındalık puanlarının cinsiyet açısından karşılaştırılması

Çalışmada öğrencilerin madde bağımlılığı farkındalık puanlarının cinsiyetlere göre farklılık gösterip göstermediği test edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 3’de verilmiştir.

Çalışmada kız ve erkek öğrencilerin MBFÖ’nden elde edilen puanları hesaplanmış ve Tablo 5’te sunulmuştur. Elde edilen bulgular öğrencilerin puanlarının genel olarak yüksek düzeyde olduğunu göstermiştir. Bulgular testler açısından incelendiğinde; deney ve kontrol grubundaki her iki cinsiyetin de son test ortalamları ön test ortalamlarına göre genel olarak daha yüksek çıkmıştır. Bulgular gruplar açısından değerlendirildiğinde ise; ön ve son testler bakımından her iki cinsiyette de deney grubunun ortalamları kontrol grubu ortalamlarına göre yüksek olmasına rağmen, yapılan t test sonucuna göre anlamlı bir fark bulunmamıştır (Tablo 5).

Madde Bağımlılığı farkındalık puanlarının sınıf düzeyi açısından karşılaştırılması

Çalışmada öğrencilerin madde bağımlılığı farkındalık puanlarının sınıf düzeyine göre farklılık gösterip göstermediği test edilmiş ve analiz sonuçları Tablo 6’da verilmiştir.

Çalışmada farklı sınıflardaki öğrencilerin MBFÖ’nden elde edilen puanları incelendiğinde, yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bulgular testler açısından değerlendirildiğinde ise; deney ve kontrol grubundaki hemen hemen tüm sınıflarda son test ortalamları ön test ortalamlarına göre yüksek çıkmıştır. Bunun yanı sıra, bulgular gruplar açısından değerlendirildiğinde; ön ve son testler bakımından tüm sınıflarda deney grubunun ortalamları kontrol grubu ortalamlarına göre yüksek çıkmıştır. Ancak, yapılan t test sonucuna göre farkındalık düzeyleri ile sınıf düzeyi açısından kontrol grubunun ön testinde anlamlı bir fark bulunmakla beraber, bu farklılığın 11. sınıfın puanlarının yüksek olmasından kaynaklandığı açıkça görülmektedir (Tablo 6).

Tablo 2: Deney ve Kontrol Gruplarının MBFÖ'ne Ait Betimsel İstatistikler

Gruplar	Deney	Kontrol
Ön test $\bar{X}$	4.19	4.00
Ön test SS	0.35	0.38
Son test $\bar{X}$	4.32	4.06
Son test SS	0.39	0.52

Maksimum puan=30, Deney n=119, Kontrol n=110

Tablo 3: Deney ve Kontrol Gruplarının MBFÖ'ne Ait Kolmogorow-Smirnov Testi Sonuçları

Grup	Deney	Kontrol
İstatistik Değeri	0.123	0.127
S.D.	119	110
Önem Düzeyi (p)	0.000	0.000

Tablo 4: Öğrencilerin MBFÖ'ne Ait Kovaryans Analizi Sonuçları

Varyans Kaynağı	Grup (deney/kontrol)	Kovaryant
SD	1	1
Kareler Ortalaması	2.988	0.434
F	14.167	2.060
p	0.000	0.153

Kovaryant; MBFÖ ön test puanları

Tablo 5: Madde Bağımlılığı Farkındalık Puanlarının Cinsiyete Göre Durumları

Gruplar	Testler	Cinsiyet	$\bar{X}$	SS	t	P
Deney	Ön test	Kız	4.18	0.34	-0.271	0.787
		Erkek	4.20	0.39		
Kontrol	Ön test	Kız	4.00	0.28	-0.121	0.904
		Erkek	4.01	0.46		
Deney	Son test	Kız	4.36	0.36	1.738	0.085
		Erkek	4.23	0.45		
Kontrol	Son test	Kız	4.12	0.42	1.273	0.206
		Erkek	4.00	0.61		

Tablo 6: Madde Bağımlılığı Farkındalık Puanlarının Sınıf Düzeyine Göre Durumları

Gruplar	Testler	Sınıf düzeyi	$\bar{X}$	SS	F	P
Deney	Ön test	9	4.15	0.44	0.530	0.663
		10	4.22	0.21		
		11	4.24	0.40		
		12	4.13	0.33		
Kontrol	Ön test	9	3.96	0.36	3.843	0.012
		10	3.99	0.33		
		11	4.17	0.30		
		12	3.78	0.53		
Deney	Son test	9	4.11	0.36	2.244	0.087
		10	4.31	0.34		
		11	4.36	0.41		
		12	4.15	0.47		
Kontrol	Son test	9	3.99	0.60	0.558	0.644
		10	4.06	0.48		
		11	4.16	0.43		
		12	4.05	0.60		

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmanın amacı madde bağımlılığı konusunda yaşam temelli öğrenme yaklaşımına göre hazırlanan derslerin ortaokul öğrencilerinin farkındalık düzeylerine etkisini araştırmaktır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre yaşam temelli öğrenmeye göre madde bağımlılığı konusunda hazırlanmış dersi takip eden ortaöğretim 9-12. sınıf deney grubu öğrencileri ile geleneksel öğrenmeye göre hazırlanmış dersi takip eden kontrol grubu öğrencilerinin madde bağımlılığı ile ilgili farkındalık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır (Tablo 4). Bu bulgu yaşam temelli öğrenme yaklaşımının öğrencilerin farkındalık düzeyleri üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermektedir. Nitekim alan yazındaki çalışmalarda da bu bulguyu destekler nitelikte benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu konu ile ilgili olarak, GutWill-Wise (2001), yaşam temelli kimya müfredatının etkilerini araştırmıştır (14). Araştırmadan elde edilen bulgular, bu yaklaşımın bu kursu alan öğrencilerin geleneksel kurslardaki öğrencilerden daha fazla kimyanın yaşamlarına etkisi olduğunu fark ettikleri ve daha fazla eğlendiklerini göstermiştir. Topuz, Gençler, Bacanak ve Karamustafaoğlu (2013) tarafından yapılan çalışmada ise ilköğretim okullarında görev yapan fen ve teknoloji öğretmenlerinin YTÖ hakkındaki görüşleri ve derslerinde uygulayabildikleri düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır (15). Araştırma verilerinden, öğretmenlerin yaşam temelli yaklaşımı fen dersine yönelik farkındalık sağlama ve öğrenci isteğini artırma olarak belirttikleri tespit edilmiştir. Sözbilir, Sadi, Kutu ve Yıldırım (2007)'a göre YTÖ yaklaşımının ana amacı, öğrencilere bilimsel kavramları günlük yaşamdan seçilmiş olaylar ile sunma ve böylece öğrencilerin motivasyon ve bilim öğrenmeye isteklerini artırmak, akademik kariyerlerinin başında öğrencilerin fen bilimleri karşı ilgilerini artırmak, öğrencilerin gerçek yaşam konuları ile fen bilimleri arasındaki ilişkinin farkına varmalarını sağlamak ve öğrencilerin bilimsel süreç becerilerini geliştirmektir (16). Buradan hareketle madde bağımlılığı konusunun öğretiminde günlük yaşamdan örnekler alınarak işlenen yaşam temelli derslerin öğrencilerin madde bağımlılığı konusundaki farkındalık düzeylerini artırmada etkili olduğu söylenilebilir.

Çalışmada öğrencilerin MBFÖ'ne ait puanlarının

cinsiyet açısından karşılaştırılması sonucunda kız ve erkeklerin puanlarının genel olarak yüksek düzeyde olduğu görülmektedir (Tablo 5). Bulgular gruplar açısından değerlendirildiğinde ise; ön ve son testler bakımından her iki cinsiyette de deney grubunun ortalamaları kontrol grubu ortalamalarına göre yüksek çıkmıştır. Ancak, yapılan t test sonucuna göre cinsiyetler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Nitekim alan yazındaki çalışmalarda da bu bulguyu destekler nitelikte benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Bu konu ile ilgili olarak, Ögel, Sarp, Tamar-Gürol ve Ermağan (2014) yapmış olduğu çalışmada madde bağımlılığı konusundaki farkındalık düzeyi açısından erkek ve kadın arasında önemli bir fark bulunmamıştır (17). Lise öğrencilerinde madde kullanım yaygınlığının çalışıldığı bir araştırmada bu konucinsiyetdeğişkenlerindenbağımsızbulunmuştur (18). Bu bulgular, madde kullanımının cinsiyet ayrımı olmaksızın çoğu genç için potansiyel bir risk olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır. Kadınların da erkekler kadar madde kullanımı yönünden risk taşıdığı ve bundan dolayı madde kullanım ve bağımlılığı oranları açısından kadın ile erkek arasındaki farkın giderek kapanacağı sonucuna ulaşılmıştır (19).

Bir başka çalışmada ise madde bağımlılığı konulu kamu spotlarına yönelik lise öğrencilerinin görüşleri farkındalık, etkililik ve öneri bakımından değerlendirilmiştir. Cinsiyet değişkenine göre kız ve erkek öğrencilerin puan ortalamalarının bir birine çok yakın olduğu, her iki grubun puanlarının farkındalık, etkililik ve öneri boyutlarında belirgin biçimde farklılaşmadığı tespit edilmiştir (20).

Çalışmada ayrıca MBFÖ'ne ait farkındalık puanlarının sınıf düzeyi açısından karşılaştırılması sonucunda farklı sınıflardaki öğrencilerin farkındalık ölçeğinden elde edilen puanlarının yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Bulgular gruplar açısından değerlendirildiğinde ise; ön ve son testler bakımından tüm sınıflardaki öğrenciler için deney grubunun ortalamaları kontrol grubu ortalamalarına göre yüksek çıkmıştır. Ancak, yapılan t test sonucuna göre farkındalık düzeyleri ile sınıf düzeyi açısından sadece kontrol grubunun ön testinde anlamlı bir fark bulunmuştur (Tablo 6). Ortalama değerler incelendiğinde söz konusu farklılığın 11. Sınıf kontrol grubunun puan ortalamasının diğerlerinden çok yüksek olmasından kaynaklanmıştır. Bununla beraber genel puanlar açısından bakıldığında yaşam temelli öğretimin tüm sınıflardaki öğrencilerin

farkındalık düzeyleri üzerinde olumlu yönde etkili olduğu görülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmalar sınırlı sayıda olup sadece madde bağımlılığı konulu kamu spotlarına yönelik lise öğrencilerinin görüşleri farkındalık, etkililik ve öneri bakımından yapılan çalışmaya rastlanılmıştır. Balcı vd. (2015) tarafından yapılan bu çalışmanın bulguları sınıf değişkenine göre öğrencilerin kamu spotlarına yönelik farkındalık ve etkililik boyutunda hemen hemen aynı düşünceye sahip oldukları yönündedir (20). Sonuç olarak çalışmada elde edilen bulgular ışığında madde bağımlılığı ile ilgili durum tespit çalışmalarının yanında öğrencilerin bu konuda iyileştirmelerine yönelik çalışmaların yapılması tavsiye edilebilir. Çünkü bu konuda Türkiye’de yapılan araştırma sayısı yok denecek kadar azdır. Ayrıca bu çalışma ortaöğretim düzeyindeki öğrenciler ile yürütülmüştür. Bununla beraber madde kullanımının ilkokula kadar düştüğü dikkate alındığında bu konudaki benzer çalışmaların ilköğretim düzeyinde de yapılması önerilebilir. Bunun yanı sıra; Türkiye’de yaşam temelli öğrenme yaklaşımına göre hazırlanacak öğrenme öğretme süreçlerinin, biyolojinin farklı konularında da uygulamalara ihtiyaç olduğu görülmektedir. Diğer taraftan okullarımızda madde kullanımının engellenmesine yönelik bilinçlendirme çalışmalarında öğretmenlerin rolü büyüktür. Dolayısıyla geleceğin öğretmeni olacak öğretmen adaylarının öğretmen hazırlık programlarında ve öğretmenler için hizmet öncesi ve hizmet içi seminerlerinde madde kullanımı hakkında eğitimlerin olması gerekmektedir. Öğrenciler için de okullarda öğrencilerin net anlayabilecekleri, kapsamlı, eğitici dersler ve seminerler düzenlenmelidir. Ayrıca, okul rehberlik birimlerinin öğrencilerin madde bağımlılığı konusundaki bilgi düzeylerini artıracak aktiviteler önerilebilir.

Çalışmanın Kısıtlılıkları

Bu çalışmanın bazı kısıtlılıkları vardır. Bunlardan biri çalışmanın sadece ortaöğretim düzeyindeki öğrenciler ile yürütülmesi olup farklı öğretim kademelerinde de yürütülebilir. Bunun yanında çalışmada sadece cinsiyet ve sınıf düzeyine göre karşılaştırılmalar yapılmıştır. Madde bağımlılığı konusunda etkili olan diğer değişkenlerin etkisi de incelenebilir. Bu çalışma aynı zamanda erzincan il merkezindeki bir lisede

yürütülmüştür. Türkiye’nin farklı bölgelerindeki okullarda da benzer çalışmalar yürütülebilir.

KAYNAKLAR

- 1- Çam F. Biyoloji Derslerinde Yaşam Temelli Öğrenme Yaklaşımının Etkileri. Yayımlanmış Yüksek lisans tezi, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2008.
- 2- Bülbül MŞ, Aktaş G. Fizik dersleri için bağlam temelli drama uygulamaları. Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi 2013; 2: 381-389.
- 3- Bennett J, Holman J. Context-based approaches to the teaching of chemistry: What are they and what are their effects? Gilbert, JK, De Jong O, Justi R, Treagust DF, Van Driel JH (editors). Chemical Education: Towards Research-Based Practice. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 2003: 165-185.
- 4- Hırça N. Bağlam temelli öğrenme yaklaşımına uygun etkinliklerin öğrencilerin fizik konularını anlamasına ve fizik dersine karşı tutumuna etkisi. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2012; 9: 313-325.
- 5- Bennett J. Teaching and learning science: A guide to recent research and its applications. London: Continuum, 2003.
- 6- Yüncü Z, Aydın C, Coşkunol H, ve ark. Çocuk ve ergenlere yönelik bir bağımlılık merkezine iki yıl süresince başvuran olguların sosyodemografik değerlendirilmesi. Journal of Dependence 2006; 7: 31-37.
- 7- Altıntaş H, Temel F, Benli E. ve ark. Tıp fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin madde bağımlılığı ile ilgili bilgi, görüş ve tutumları. Journal of Dependence 2004; 5: 107-114.
- 8- Çoban M. The rise of synthetic marijuana in Turkey: The bonzai phenomenon of the 2010s. Addicta: The Turkish Journal on Addictions 2014; 1: 41-62.
- 9- Kaya Ş, Kaya FB, Zeytin AT, Tokkan İ. Nedeni bilinmeyen bilinç durum değişikliği: Başrolde bonsai (JWH-018)! Causapedia Hakemli Olgu Dergisi 2014; 3: 1-3.
- 10- Kırmoğlu H, Ekenci G. Beden eğitimi ve rehber öğretmenleri ile okul yöneticilerinin öğrencilerin madde kullanımı ve bağımlılığını önlemeye yönelik bilgi görüş ve önerileri (Ankara ili ilköğretim okulları II. kademe örneği). Beden

- Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi 2008; 2: 48-61.
- 11- Aydede MN, Matyar F. Fen bilgisi öğretiminde aktif öğrenme yaklaşımının bilişsel düzeyde öğrenci başarısına etkisi. Türk Fen Eğitimi Dergisi 2009; 6: 115-127.
 - 12- AltunoğluBD, AtavE. Daha etkili bir biyoloji öğretimi için öğretmen beklentileri. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2005; 28: 19-28.
 - 13- Büyüköztürk Ş. Kovaryans analizi (Varyans analizi ile karşılaştırmalı bir inceleme). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 1998; 31: 91-105.
 - 14- Gutwill-Wise JP. The impact of active and context based learning in introductory chemistry courses: an early evaluation of the modular approach. Journal of Chemical Education 2001; 78: 684-690.
 - 15- Topuz FG, Genç S, Bacanak A, Karamustafaoğlu O. Bağlam temelli yaklaşım hakkında fen ve teknoloji öğretmenlerinin görüşleri ve uygulayabilme düzeyleri. Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 2013; 2: 240-261.
 - 16- Sözbilir M, Sadi S, Kutu H, Yıldırım A. Kimya eğitiminde içeriğe/bağlama dayalı (context-based) Öğretim Yaklaşımı ve dünyadaki uygulamaları. I. Ulusal Kimya Eğitimi Kongresi, 20-22 Haziran, İstanbul 2007.
 - 17- Ögel K, Sarp N, Tamar-Gürol D, Ermağan A. Bağımlı olan ve olmayan bireylerde farkındalık (mindfulness) ve farkındalığı etkileyen etkenlerin incelenmesi. Anatolian Journal of Psychiatry 2014; 15: 282-288.
 - 18- McCrystal P, Percy A, Higgins K. Drug use patterns and behaviors of young people at an increased risk of drug use during adolescence. International Journal of Drug Policy 2006; 17: 393-401.
 - 19- Kutlu Y. Kadının madde kullanımı ve bağımlılığı. Journal of Psychiatric Nursing 2011; 2: 90-93.
 - 20- Balcı S, Gülveren H, Balcı M. Madde bağımlılığı konulu kamu spotlarının lise öğrencilerince değerlendirilmesi. Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic 2015; 10: 287-306.